

"Toplumsal Hareket Sendikacılığı" Kavramının Doğuşu ve Küresel Dolaşımı Üzerine Bir İnceleme

Ercüment ÇELİK*

Öz

1970'li ve 1980'li yıllarda Güney'de (o zamanki yaygın tabiri ile Üçüncü Dünya'da) yükselen emek hareketlerini tanımlamak üzere kullanılmaya başlanan "Toplumsal Hareket Sendikacılığı" (THS) kavramı, 1990'lı yıllardan itibaren hem küresel Güney hem de Kuzey'de sendikaların yeniden yapılanma ve canlanma girişimlerinde öne çıkan bir model olarak yaygınlaşmıştır. Bu makalede Güney Afrika, Brezilya, Filipinler, Güney Kore, Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya'daki emek hareketlerinin bu dönemlere dair kendilerine özgün gelişimleri ile birlikte THS kavramının emek çalışmaları ve çalışma sosyolojisi alanlarında akademisyenler tarafından kullanımları incelenecektir. Bunu takiben, bu kavramın nasıl küresel bir dolaşıma geçtiği, bu dolaşımda hangi süreçlerin öne çıktığı ve kavramın betimsel olarak nasıl çeşitlendiği ele alınacaktır. Bu inceleme sonucunda öne sürülecek başlıca tez, THS kavramının sosyal bilimlerde kavramların küresel düzeyde hegemonik olmayan dolaşımına ender bir örnek teşkil etmesidir. THS'nin nasıl alternatif bir sendikacılık anlayışına tekabül ettiği, 'Güney'den Öğrenme'nin örneklerini nasıl içinde barındırdığı, yerel deneyimler üzerinden nasıl geliştiği ve küresel ölçekte bu çoklu deneyimlerin nasıl tanındığı gibi, bu tezi destekleyen çeşitli unsurlar bu makalede ayrıntılı olarak sunulacaktır. Kuramsal ve kavramsal bir çalışmanın ürünü olan bu metinde bilgi ve verilere uluslararası düzeyde geniş bir literatür analizi ve doküman incelemesiyle ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: sendikacılık, emek hareketi, toplumsal hareketler, toplumsal hareket sendikacılığı

A Study on the Emergence and Global Circulation of 'Social Movement Unionism' Concept

Abstract

The 'social movement unionism' (SMU) concept has been developed to describe labor movements in the global South in the 1970s and 1980s, and then later used as a model of union revitalization in both the North and South. This article reviews the labor movements in various countries such as South Africa, Brazil, Philippines, South Korea, the U.S.A. and Germany and analyzes the scholarly use of the SMU concept. The author mainly argues that SMU can be regarded as an appropriate example of a non-hegemonic circulation of concepts in labour sociology and social sciences on a world scale, since it refers to an alternative trade unionism; represents cases of learning from the south; is based on local engagements and experiences; and develops through and acknowledges multiple cases. The data and information in this theoretical and conceptual study are based on an extensive literature review at international level and document analyses.

Keywords: unionism, labor movement, social movements, social movement unionism

Giriş

1970'li ve 1980'li yıllarda Güney'de (o zamanki yaygın tabiri ile Üçüncü Dünya'da) yükselen emek hareketlerini tanımlamak üzere kullanılmaya başlanan 'Toplumsal Hareket Sendikacılığı' (THS) kavramı, 1990'lı yıllardan itibaren hem küresel Güney hem de Kuzey'de sendikaların yeniden yapılanma ve canlanma girişimlerinde öne çıkan bir model olarak yaygınlaşmıştır. Bu makalede Güney Afrika, Brezilya, Filipinler, Güney Kore, Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya'daki emek hareketlerinin bu dönemlere dair kendilerine özgün gelişimleri ile birlikte THS kavramının emek çalışmaları ve çalışma sosyolojisi alanlarında akademisyenler tarafından kullanımları incelenecektir. Bunu takiben, bu kavramın nasıl küresel bir dolaşıma geçtiği, bu dolaşımda hangi süreçlerin öne çıktığı ve kavramın betimsel olarak nasıl çeşitlendiği ele alınacaktır. Bu inceleme sonucunda makalede öne sürülen başlıca tez, THS kavramının sosyal bilimlerde kavramların küresel düzeyde hegemonik olmayan dolaşımına ender bir örnek teşkil etmesidir. Toplumsal Hareket Sendikacılığı'nın nasıl alternatif bir sendikacılık anlayışına tekabül ettiği, "Güney'den Öğrenme" nin örneklerini nasıl içinde barındırdığı, yerel deneyimler üzerinden nasıl geliştiği ve küresel ölçekte bu çoklu deneyimlerin nasıl tanındığı gibi, bu tezi destekleyen çeşitli unsurlar bu makalede ayrıntılı olarak sunulacaktır.

Bu makalede ilk önce THS kavramının hangi tartışmalar ve koşullar etrafında doğduğuna kısaca değinildikten sonra Güney Afrika, Brezilya, Filipinler, Güney Kore deneyimlerine bütünsel bir bakışla Güney'de gelişen THS'nin temel özel-

likleri tespit edilecektir. Bunu takiben THS'nin Kuzey'e doğru yolculuğunda öne çıkan bağlam ve içerikten bahsedilecektir. Kuzey'de THS'nin gelişimi ABD örneğinde ele alınacak ve ABD deneyiminin Almanya'ya nasıl aktarıldığı tartışılacaktır. THS kavramının küresel ölçekte nasıl anlaşıldığına ve hangi temel yönleriyle tartışıldığına da ayrıca değinildikten sonra THS'nin dolaşımına katkı sağlayan diğer çalışmalar kısaca tanıtılacaktır¹.

Üçüncü Dünya Emek Çalışmaları ve THS'nin Doğuşu

1970'lerde çevredeki (periphery) kapitalist toplumlarda yükselen işçi sınıfı eylemleri ve protestolarının önemi birçok Avrupalı ve Kuzey Amerikalı akademisyen tarafından fark edilmeye başlanmıştı. Hollanda'da Institute of Social Studies in The Hague'in öne çıkan isimlerinden Peter Waterman, Üçüncü Dünya'da Grevler üzerine bir tartışma açtı ve Üçüncü Dünya'daki işçi hareketlerini radikal bir şekilde ele alan araştırmaları bir araya getirmeye başladı². Waterman'a göre toplumsal dönüşüm krizinden geçmekte olan bu ülkelerdeki siyasal rejimler meşruiyetlerini ve istikrarını kaybetmişlerdir. Karşılaştırmalı olarak siyasi ve toplumsal örgütlerin bulunmayışı göz önünde alındığında, sendikalar, ordudan sonra, en büyük kitlesel toplumsal gücü temsil etmektedirler. Köylü ve şehirli yoksullarla iç içe geçmiş görece küçük bir işçi sınıfı hareketinin bütün yoksul kesimler tarafından desteklenmesi mümkündür (Waterman, 1976: 334,335). Bu ülkelerde yapılan çeşitli araştırmaların bilgisine dayanarak Waterman fabrika dışında gelişen işçi sınıfı hareketine işaret etti ve bir grevin fabrikadan yerleşim yerlerine ve bütün ülkeye nasıl yayıldığının ve dar, ekonomistik, parçalı taleplerden doğrudan siyasi düzeydeki taleplere nasıl yöneldiğinin altını çizdi (Waterman, 1979: 179).

Waterman bu çabalarında yalnız değildi. Ronaldo Munck (1988), kendi deyişiyle, Üçüncü Dünya Emek Çalışmaları'nı "ana akım" haline getirmek hedefiyle 1980'lerde Güney Afrika, Güney Doğu Asya ve Latin Amerika'daki eleştirel emek çalışmalarının yeniden güçlenmesini takiben "Yeni Uluslararası Emek Çalışmaları" (New International Labour Studies- NILS) adı altında bir araştırma çizgisinin doğduğunu belirtmektedir. Munck (2010) bu çalışmalara geriye dönük yaptığı bir değerlendirmede, Hindistan'daki, Güney Afrika'daki ve birçok Latin Amerika ülkesindeki emek çalışmalarının o zamanki tabiriyle "metropolitan" emek çalışmaları kadar önemli olduğunu göstermeye çalıştıklarını belirtmektedir. "Avrupa ve Kuzey Amerika'da içinde işçi sınıfının güçten düşürülmüş bir rolü olan Endüstri İlişkileri disiplini vardı. Dünyanın geri kalanında ise işçi sınıfı 'toplumsal hareketler' başlığı altında çalışılıyordu. İşte NILS, toplu sözleşmelerin, emek/sermaye

¹ THS Türkiye'de de 1990'ların sonlarından itibaren akademik-politik muhtevalı bir biçimde gündeme geldi ve belli bir literatür de oluştu. Bu çalışmada THS'nin uluslararası düzlemde doğuşu, yayılışı ve dönüşümü konu alındığı ve bazı ülke örnekleri incelendiği için Türkiye literatürü dışarıda bırakılmıştır. Bu literatürün yazarın ilerideki çalışmalarında dahil edileceğinde kuşku yoktur.

² Waterman bu çalışmaları Development and Change dergisinin 1979 yılında yayınlanan özel sayısında toplamıştır.

arasındaki çatışmanın görüşme ve pazarlıklarla uzlaştırılmasının bir norm olduğu, aynı zamanda Üçüncü Dünya işçilerinin marjinalleştirildiği bu paradigmaya karşı bir isyandı” (Munck, 2010: 205).

Benzer bir şekilde Güney Afrika’da ırkçı Apartheid rejiminin yıkılması sürecinde tarihsel bir eşik olan Durban Grevleri 1973 yılında ardı ardına patlak verdiği ve siyahi işçiler kendi sendikalarını kurmaya yöneldiklerinde emek çalışmalarını yürüten sosyologlar bu gelişmelere baka kalmışlardı. Waterman ve Munck gibi THS’nin doğuşuna doğrudan katkı yapmış olan Edward Webster’in deyişiyle “Güney Afrika gibi bir ülkede çok hızlı bir şekilde yükselen militan bir işçi hareketini açıklamakta sosyologlar hazırlıksız ve donanımsız yakalanmışlardı” (Webster, 2004:258). Webster’in öncülüğünde İngilizce eğitim veren “beyaz” üniversitelerdeki bir grup akademisyen, sendikalar ve işçi hareketine bakışı baskın bir şekilde belirleyen Avrupamerkezci ve geleneksel Marksist yaklaşımla sarmalanmış emek çalışmaları ve sosyoloji disiplinlerini revize etmeye giriştiler. Bu dönemde akademi ve akademi dışındaki alanlara eleştirel yaklaşan, geleneksel ve organik entelektüeller arasında köprü oluşturan bu entelektüellerin girişimleriyle yeni emek çalışmaları oluşmaya başladı (Çelik, 2013). Webster ve meslektaşları yeni emek çalışmaları ve yeni nesil emek araştırmacılarını geliştirmeye çalışırken, Güney Afrika’da fabrikanın ötesine geçen ve ırkçı Apartheid rejimine karşı mücadele ile eklemlenmiş militan işçi sınıfı hareketini THS kavramıyla açıklamışlardır. Bu nedenle özellikle Güney Afrika örneğinden hareketle THS, uluslararası sosyoloji ve emek çalışmalarında “karşı-hegemonik” bir akım oluşturulmasında önemli bir yer tutmaktadır (Burawoy, 2010; Keim, 2011).

Webster’in yakın çalışma arkadaşlarından, emek çalışmalarındaki tecrübesini Güney Afrika’da kazanmış ve daha sonra Avusturalya’da akademik faaliyetlerini sürdürmüş olan Rob Lambert da THS kavramını Filipinler’deki yeni sendikacılık hareketine uygulamıştır. Lambert’in (1990) çalışmasında da aynı şekilde vurgulanan, ileri kapitalist ülkelerde sendikacılığın çıkmaza sürüklendiği bir dönemde Filipinler’de ve diğer Üçüncü Dünya ülkelerinde THS’nin umut veren bir yükseliş göstermesidir.

THS kavramı Webster (1987) ve Waterman’ın (1984) karşılıklı olarak ilk elden kullandıkları yazınlarında ortaya çıkmaktadır³ ve 1988 yılından itibaren de hem bu yazarlar hem de birçok başka yazar tarafından sürekli bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Waterman 1988; Webster, 1988; Lambert ve Webster, 1988; Munck, 1988; Scipes, 1992; Seidman, 1994). Kavramın çok çeşitli kullanımları olsa da ortak ve belirgin özellikleri şöyle sıralanabilir: THS, özellikle Avrupa kaynaklı toplu sözleşme ve ücret mücadeleleri ile sınırlı hâkim sendikacılık anlayışının çıkmaza girdiği bir dönemde Üçüncü Dünya ya da çevre ülkelerdeki radikal işçi

³ Oldukça genişlemiş olan THS literatüründe yaygın olarak bilinenlerin dışındaki bu bilgiler, bu makalenin yazarının Edward Webster ve Peter Waterman ile 2011 yılında yaptığı görüşmelerden edinilmiştir ki referans verilen bu metinler yayınlanmış metinler değildir.

hareketlerinden motivasyonunu alan yeni bir sendikacılık anlayışıdır. Bununla beraber 1970'lerden itibaren Avrupa ve Kuzey Amerika'da doğmaya başlayan yeni toplumsal hareketlerin ve bu anlamda işçi sınıfının toplumsal dönüşümdeki rolüne yeni bir bakışın ürünüdür. İşçi sınıfı toplumsal dönüşümü gerçekleştirmek için toplumsal hareketlerle bağ kurmalıdır (Waterman, 1988). Bu toplumsal hareketler formel proletarya dışındaki toplumsal hareketlerdir ve bunlarla bağ kurmak işçi hareketinin ulusal mücadeledeki siyasal hareketin altında ezilmesi anlamına gelmez (Munck, 1988). İşçi sınıfı bu bağ kurarken işyerindeki politika ve ekonomi arasındaki geleneksel ayrımı aşmalıdır (Lambert, 1989). Bunun da ötesinde, işyeri ile işçinin diğer yaşam alanları arasındaki ayrımı aşmalıdır (Scipes, 1992). İşçi hareketi ve örgütünün üretimin ötesine giderek yeniden üretim alanına uzanmasını savunan THS, emeği, üzerinde pazarlık yapılan bir metadan ziyade toplumsal bir güç olarak görür. İşçi hareketinin üretim alanındaki örgütlenmesinde demokrasi ve işçi kontrolü çok önemli bir yer tutarken, bu taleplerin toplumdaki siyasi taleplerle de buluşması, bu yeni sendikacılık anlayışının belirleyici bir özelliğidir (Webster, 1988; Lambert ve Webster, 1988).

Ülke örnekleri üzerinden gelişmiş olsalar da THS tanımlarının aslında başından beri uluslararası ve küresel boyutunun hep olduğunu söylemek doğru olacaktır. Waterman (1993, 1999, 2004, 2012) ve Moody (1997), 'küreselleşmiş ve ağlaşmış bir kapitalizm' çağında özgürlükçü ütopyik emek stratejisinin geleceği bağlamında THS'yi ele almaktadırlar. Waterman'ın "yeni bir emek enternasyone- li" bakış açısında, emek kendisini küresel toplumsal hareketlerle eklemlenmektedir. Bu küresel hareketlere Global Justice and Solidarity Movement, World Social Forum gibi örnekler vermektedir. Moody ise uluslararası ve yerli sermaye ve onların neoliberal politik müttefiklerine karşı mücadelede ortak bir bakış açısının tanınması üzerinde durmaktadır. Emeğin öncüsü olarak da ulusötesi şirketlerin sanayi işçilerini göstermektedir.

Güney'de Gelişen Toplumsal Hareket Sendikacılığı

Tarihsel gelişimi ve farklı akademik yaklaşımlar etrafında 'Üçüncü Dünya', 'Çevre' ya da 'Güney' olarak nitelendirilen ülkelerde gelişen THS'nin en başta gelen örnekleri Güney Afrika, Filipinler, Güney Kore ve Brezilya'daki 1970'lerden 1990'lara uzanan yeni sendikacılık hareketleridir. Bu hareketlerin en dikkat çekenlerinden birisi Güney Afrika'da 1985'de kurulan ve ırkçı Apartheid rejimine karşı mücadelede ön saflarda yer alan siyahi işçilerin kurdukları sendikaların bir araya gelerek oluşturdukları Güney Afrika Sendikalar Kongresi COSATU'dur (Webster, 1988; Lambert and Webster, 1988). Filipinler'de Bir Mayıs Hareketi olarak bilinen 1 Mayıs 1980'de kurulan Kilusang Mayo Uno (KMU), otoriter Marcos rejimine ve Amerikan emperyalizmine karşı ulusal demokratik mücadeleyi veren bir THS örneği olarak karşımıza çıkmaktadır (Lambert, 1989,1990; Scipes, 1992). Brezilya'da 1983'de kurulan Birleşik İşçiler Merkezi (CUT), İşçi Partisi ve Toprak-

sız İşçiler Hareketi ile birlikte 1980'lerdeki askeri diktatörlüğe karşı mücadelede belirleyici bir rol oynamıştır. Metal endüstrisinin en yoğun olduğu Sao Paulo bölgesinde 1987'deki otomobil sektöründeki grevlerle toplumsal dönüşümdeki itici gücünü göstererek THS örnekleri arasında yerini almaktadır (Rodrigues, 1991; Seidman, 1994; Ramalho, 2009). Güney Kore'de demokratik haklar, toplumda dayanışma ve anti-emperyalizm söylemleriyle Haziran 1987'de yükselen öğrenci eylemleri ve özellikle kadın işgücünün yoğun olduğu tekstil ve benzeri sektörlerde gelişen grevlerin yeni sendikal oluşumları motive eden siyasal bir ortam sağlamıştır. Bu ortamda 1990 da kurulan Ulusal Sendikalar Konseyi'nin (NCTU) dönüşmesi ile 1995'de kurulan Kore Sendikalar Konfederasyonu (KCTU) da sık kullanılan THS örneklerinden bir diğeridir (Koo, 2001; Park, 2007; Suh, 2009).

Bu ülke ve sendika örnekleri üzerine yapılan çalışmalar ve THS'na örnek verilen sendikalar ve sendikacılık anlayışının temel unsurları Grafik-1 ve Grafik-2 de özetlenmiştir. Bu anlamda bu bölümde tekil örneklerden bahsetmekten ziyade Güney'de 1970'lerden itibaren gelişmiş olan THS'nin temel ortak özelliklerini vurgulamak yerinde olacaktır. Öncelikle, hem analiz birimi hem de siyasal ve ekonomik örgütlenme açısından 'ulus' düzeyinde gelişmeler incelenmiştir (Adler ve Webster, 2000). Bu ulus-devletler otoriter bir devlet yapısına sahiptir. Endüstrileşme seviyesine -bakıldığında ise bu ülkelerin yarı-endüstrileşmiş ülkeler olduğunu söyleyebiliriz. Bu iki unsuru bir arada düşündüğümüzde, Seidman'ın (1994) deyimiyle, "otoriter endüstrileşme"nin geliştiği ülkelerde THS'nin ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu ülkelerde THS'nin sosyal tabanını ise yarı-kalifiye işgücü oluşturmaktadır. Bir diğer özellik ise tekil örnekleri kısaca açıklarken altını çizdiğimiz gibi, bu ülkelerde topluma yayılmış geniş tabanlı kitle hareketlerinin varlığıdır.

Sendikacılık açısından baktığımızda THS'ye farklı ülkelerde örnek verilen sendikaların en belirgin özelliklerinden birisi, bahsedilen sendikaların mevcut sendikalar ve sendikacılık anlayışının dışında yeni ve alternatif sendikalar olarak ortaya çıkmalarıdır. Sendika-siyaset ilişkisi bağlamında ele aldığımızda ise en çok vurgulanan özellik, bu sendikaların kendi ideolojik yaklaşımlarıyla aynı çizgide olsa bile siyasal partilerden bağımsız bir duruş sergilemeleri ya da bunu hedeflemeleridir. Bir diğer temel özellik, sendikacılık anlayışının klasik/formel endüstriyel ilişkiler çerçevesini aşmasıdır. Bir diğer deyişle, toplu sözleşme/görüşme, uzlaşma pratiğinin ötesinde bir toplumsal hareket şeklinde eyleme geçmek ve işyeri temelli talepleri yerleşim yerlerindeki ve siyasal arenadaki taleplerle ilişkilendirmek ve genişletmektir. Vurgulanması gereken son bir özellik ise sendika ve işyerlerinde işçi kontrolünün (workers' control) ilke haline gelmesi ve fabrika içerisinde, işyerinde, tabanda radikal eylemlilik ve ademi-merkeziyetçi temsil yapılarının güçlü bir şekilde oluşturulmasıdır (shop-floor militance).

Toplumsal Hareket Sendikacılığı'nın Kuzey'e Yolculuğu

Güney'de gelişmesinden bahsettiğimiz THS, 1990'lı yıllarda özellikle Kuzey Amerika akademik çevrelerinin ilgisini çekmeye başlamıştır. Güneyli bu deneyimlerin Kuzey'de tartışılmaya başlanması her ne kadar olumlu gelişmeler de doğurmuş olsa da bu deneyimlerin aktarımı ve öğrenilmesi sorunlu bir süreç olmuştur. Bu anlamda THS kavramının Kuzey'e yolculuğunda en öne çıkan özellik, bağlam ve içerik bakımından bir asimetrisinin olmasıdır:

THS Güney'de gelişmiş ve yaygınlaşmışken Kuzey'deki akademisyenler ve sendikacılar tarafından göz ardı edilmiş ve yok sayılmıştır. Fakat Kuzey'de sendikaların yenilenme ve canlanma ihtiyacı duyulduğunda ve buna yönelik girişimler arttığında, Güney'deki THS deneyimi bir fayda kazanmış ve kullanıma geçmiştir. Ancak Kuzey'de bunların gerçekleştirildiği dönemde Güney'deki THS erozyona geçmiştir bile... (Webster, 2001; 2008)

Webster'in önemle dile getirdiği 1990'larda Güneyli örneklerin yaşadığı bu değişimi ifade eden başlıca gelişmeler şu şekilde özetlenebilir: THS'nin gelişimine örnek verilen ülkeler 1990'larda bir yandan küresel kapitalizme entegrasyonu ön plana almakta, diğer yandan da kendi toplumlarındaki dönüşümlerini gerçekleştirmeye çalışmaktaydılar. Örneğin Güney Afrika'da neoliberal ekonomi politikaları gündeme otururken, aynı zamanda Apartheid'dan demokratik bir rejime geçilmenin sancıları yaşanmaktaydı. Sistemle karşıtlık içinde olan sendikalar, mücadele pratiğinden, toplumsal yeniden yapılanma sürecinde bu sürecin ortağı ve tarafı pozisyona geçtiler. Yani karşıtlıktan anlaşmaya doğru bir evrilmeye yaşadılar. Bununla ilişkili olarak, COSATU gibi tarihsel rol oynamış bir sendikalar birliği, sendikaların otonomilerini savundukları pozisyonundan, siyasi partilere ve devlete bağımlılığa doğru bir yönelim içine girdiler. Geçiş sürecinin sancuları ve eski düzende ezilen ve marjinal kalan yoksul kesimlerin taleplerinin yeni siyasi oluşum içerisinde de karşılanamaması yeni toplumsal hareketlerin doğmasına neden oldu. Dolayısıyla yeni düzende siyasi otoritenin müttefiki olan sendikalar bu yeni oluşan toplumsal hareketlere karşı mesafeli bir duruş sergilediler. Bunun yanı sıra, küresel kapitalizmin gelişim evresinin en belirleyici özelliklerinden olan emeğin enformelleşmesi ve güvencesizleşmesine karşı sendikalar bir bakış geliştirememelerinin yanında bu kesimleri de kapsayan 'bütün' işçileri temsil etme kabiliyetinden yoksun bir durumda varlıklarını sürdürmeye çalıştılar.

THS kavramının Kuzey'e yolculuğunda öne çıkan bir diğer özellik ise bunun bir "Çevreden/Güney'den Öğrenme" anlamına gelmesidir. A.B.D.li akademisyenler ve sendikacılar özellikle Güney'deki sendikaların toplumsal hareketlerle, mahalle oluşumlarıyla nasıl bağ kurduklarını anlamaya ve öğrenmeye çalışıyorlardı. Bu yönelme başarılı emek çalışmalarıyla bilinen dünyaca ünlü sosyolog

Michael Burawoy'un (2003) Amerikan Sosyoloji Derneği'nde yaptığı "Amerikan Sosyolojisini Güney Afrikalılaştırmak" çağrısıyla en üst düzeyde ifadesini bulmuştu. Yalnız şunu da vurgulamak gerekir ki bu öğrenme süreci sendikaların ve akademisyenlerin birbirinden doğrudan öğrenmesi şeklinde gerçekleşmedi. Bu öğrenmenin daha ziyade, Seidman (1994) ve Moody (1997) gibi akademisyen ve sendikacılar aracılığıyla Güneyli deneyimlerin Kuzey'e taşınması, aktarılması şeklinde gerçekleştiğini söylemek yerinde olacaktır.

Kuzey'de Toplumsal Hareket Sendikacılığı (A.B.D)

Kuzey'de THS'nin gelişimine örnek verilen A.B.D.'de özellikle 1980'lerin sonlarından itibaren hizmet sektöründe çalışanların sendikal örgütlenmeleri, yerel THS literatüründe bahsedilen yeni sendikacılık anlayışının yükselişine denk düşmektedir. Ken Loach'un 2000 yılında büyük ilgiyle izlenen meşhur filmi Ekmek ve Güller bu sendikacılığın ana aktörü Hizmet Çalışanları Uluslararası Sendikası'nın (SEIU) oluşumunu ve 1990'lı yıllarda işçi hareketinde bir dönüm noktası olan kapıcı ve temizlik görevlilerinin sendikal haklara sahip olmak için başarıyla yürüttüğü kampanyayı (Justice For Janitors Campaign) anlatmaktadır. SEIU 2000 yılında 1.3 milyon üye sayısına ulaşarak en büyük sendika haline gelmiştir (Lopez 2004:7-8). SEIU'nun sendikal faaliyetlerinin esas önemi de bu sendikanın başkanı John Sweeney'in 1995'de Amerikan İşçi Federasyonu ve Endüstriyel Örgütler Konfederasyonu AFL-CIO gibi en üst düzey bir örgütün başkanlığına seçilmiş olmasıdır. İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk savaş dönemi sendikacılığına keskin bir karşı çıkışla işçi hareketinin çehresini, örgütlenmesini ve eylemlerini tamamen değiştirmeye yönelik bu yeni sendikacılık, yaklaşık on yıllık bir süreçte çok önemli ilerlemeler kaydetmiştir.

Bu önemli gelişmelerden bazıları şöyle sıralanabilir: 1989'da AFL-CIO bünyesinde kurulan Örgütlenme Enstitüsü'nün (Organizing Institute) 1995'den sonra büyük bütçelerle ve bütün üye sendikaların katılımıyla sendikalar arasında bir diyalog ve karşılıklı öğrenme süreçlerini başlatmalarıdır. Bu enstitüde yeni örgütçü sendikacıları eğiterek yeni üye kazanımlarına yoğunlaşmaları bunların başında gelmektedir (Hurd, 1998; Turner ve Hurd, 2001). Bunun yanı sıra Sendika Yaz Okulu (Union Summer) gibi programlarda üniversite kampüsünde sendikacılık ve emek hareketinin bir gündem maddesi olması sağlanmış ve genç aktivistler ve sendikacılar kazanılmıştır (Clawson, 2003; Ganz vd., 2004). Aynı zamanda birçok yerleşim yerlerinde İşçi Merkezleri (Workers Center) kurulmuş ve bu topluluklardaki özellikle göçmen işçilerin sorunları ile ilgilenmesi ve örgütlenmelerine ağırlık verilmiştir. Örgütlenmeden hareket boyutuna geçtiğimizde de kampanyaların ön plana çıktığını görebilmekteyiz. Tekstil atölyelerinde çalışanların ücret ve kötü çalışma koşullarına karşı ülke çapında, özellikle öğrencilerin

üniversite kampüslerinde yürüttükleri kampanyalar (Anti-Sweatshop Campaign) ve yaşanabilecek bir ücret talebinin güçlü bir şekilde yaygın olarak mahallelerde seslendirildiği kampanyalar (Living Wage Campaign) bunlara örnek verilebilir. Bu kampanyaların ve benzeri eylemlerin en önemli özelliği, bunların bir toplumsal hareket olarak çeşitli dernek ve merkezlerce yerellerde örgütlenmesi ve sendikalarla dayanışma içerisinde yürümesidir (Bronfennbrenner ve Hickey, 2004; Clawson, 2003 ve 2006; Johnson, 2001; Sweeney, 1996; Mikman ve Voss, 2004; Turner ve Hard 2001; Voss ve Sherman 2000).

A.B.D. örneğiyle açıkladığımız 1990'larda Kuzey'de gelişen THS'nin genel olarak şu özellikleri taşıdığı söylenebilir: Öncelikle A.B.D. ve Kanada'da gibi örneklerden anlaşılacağı gibi Güneyli deneyimlerden farklı olarak bu ülkeler endüstriyel demokrasilerin geliştiği ülkelerdir. Bunun yanı sıra Kuzey'de THS'nin sosyal tabanını kamuda, özel sektörde, servis sektöründe çalışan farklı seviyelerde sınıfları olan işçiler oluşturmaktadır. Topluma yayılmış geniş tabanlı bir toplumsal hareketin olmayışı bir diğer farklılıktır. Sendikacılık anlamında baktığımızda karşımıza ilk çıkan özellik, yeni sendikaların değil varolan sendikaların yenilenmesi ve güçlendirilmesiyle THS'nin geliştirilmeye çalışılmasıdır. Sendikalar, A.B.D. de hem kurumsal/örgütsel hem de hareket boyutlarında yeniden bir inşaya gitmişlerdir. Sendikal demokrasi anlamında Güneyli örneklerle benzer bir şekilde üyelerin katılımcılığı ile sendikal faaliyetlerin yürütülmesine önem verilmektedir. Her ne kadar küresel kapitalizme karşı uluslararası sendikacılık anlayışının bilincinde olsalar da sendikaların gündemlerini belirleyen, büyük ölçüde 'yerel' sendikal, toplumsal sorunlar ve talepler oluşturmaktadır.

Bu alandaki akademik çalışmalar ve akademisyenlerin etkinlikleri üzerinde yoğunlaştığımızda ise ABD'li akademisyenlerin sosyal bilimlerdeki tarihsel genel eğilimlerinden farklı olarak, ABD'deki THS kavramlaştırmaları ve değerlendirmelerini evrenselleştirme çabasına genel olarak girişmediklerini söyleyebiliriz. Fakat aynı zamanda ABD dışındaki akademisyenlerin THS üzerine yaptıkları çalışmalara ve katkılara hiç ya da çok nadir atıf yapıldığını görmekteyiz. ABD'deki THS üzerine yapılan akademik çalışmalarda kendine has bir özellik ise bu çalışmalarda toplumsal hareketlere bir atıfta bulunurken 1960'lara değil de 1930'lardaki hareket ve bu hareketlerin kazanımlarına vurgu yapılmasıdır. Hatırlanacağı üzere 1930'lardaki hareketlerin başarısı ilk toplu sözleşme hakkının edinilmiş olmasıdır. Acı bir gerçektir ki 1960'larda sivil haklara yönelik, savaş karşıtı, çevreci, feminist hareketlerin dinamiği ABD de sendikalar tarafından kaçırılmış büyük bir şanstır.

Toplumsal Hareket Sendikacılığı Kavramının Kuzey-Kuzey Transferi (ABD-Almanya)

Almanya örneğinde gösterilebilecek Kuzey-Kuzey transferinde en görünür olan özellik, Almanya'da baskın olan akademisyenlerin ve sendikacıların çalışmalarında geniş ölçüde ABD'den alınan "organizing" örgütlenme stratejisinin üzerinde yoğunlaşılmasıdır. Bu çalışmalarda toplumsal hareketlere karşı bir ilgisizliğin ve şüpheciliğin olduğu belirgin bir şekilde dile getirilmiştir (Behrens, 2005; Bremme vd., 2007; Brinkmann vd., 2008; Dribbusch, 2007). Bunun yanında daha çok aktivist kimlikli yazar ve sendikacıların çalışmalarında ise Güney'deki THS tecrübelerine dikkat çekilmekte ve toplumsal hareket boyutu vurgulanmaktadır (Birke, 2010).

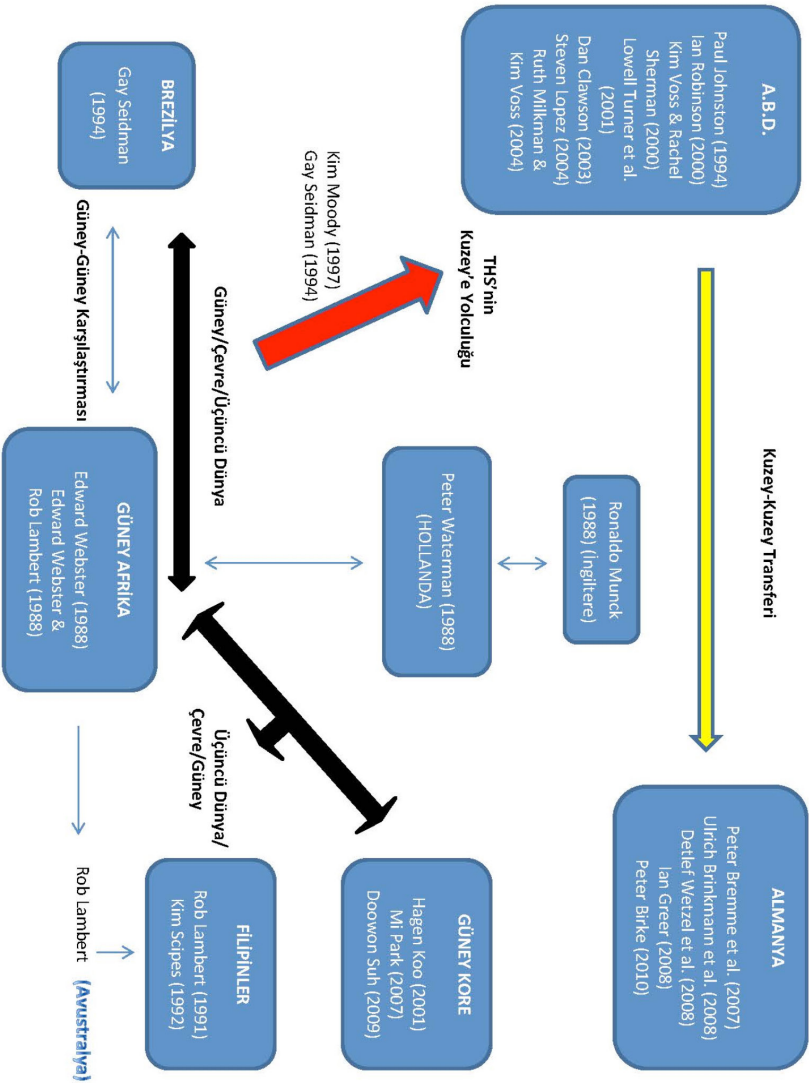
Greer'in (2008) Hamburg'daki sağlık sektörü üzerine yaptığı çalışmasında açık bir şekilde görülebileceği gibi diğer birçok çalışmada da THS kavramına yönelik tanımlar büyük ölçüde kaynağını ABD'deki akademik çalışmalardan almaktadır. Böyle olması halinde bile ABD'deki çalışmaların hemen hemen hepsinin önemle bahsettiği 'toplumsal hareket' boyutu, Almanya'da yapılan akademik çalışmalarda ve sendikal tartışmalarda göz ardı edilmektedir. Kısacası, toplumsal hareketlere karşı görünür bir şüphecilik yaklaşım hâkimdir. Hem akademik hem de sendikal çalışmaların ortak bir başka noktası ise Wetzel ve arkadaşlarının (2008) çalışmasında olduğu gibi örgütlenme (organizing) stratejilerinin üzerinde abartılı derecede programatik ve teknik bir çalışma yapılmasıdır. Örgütsel yapılanmanın detayları, faaliyetlerin bütçelenme çizelgeleri ve kampanyaların en ince ayrıntısına kadar inen bu teknik çalışmalarda zaman ve enerji tüketilirken, THS üzerine Almanya'da dönen tartışmaların motivasyonu da yok olup gitmiştir denebilir. Almanya örneğinin ilginç başka bir tarafı, örgütlenmeden anladıklarının yeni üye kazanmak olmadığıdır. ABD'deki gibi sendikalar üyelerinin katılımcılığına ve daha çatışmacı ve mücadeleci bir tutuma yönelik çağrılarda bulunurken, üye kazanma ve üyeliği arttırmaya yönelik bir çağrı görülmemektedir.

Almanya'da THS bir dönem heyecan yaratmışsa da bu girişimlerin ve THS'nin önündeki esas engel Alman endüstri ilişkileri sisteminden kaynaklanan yapısal bir engeldir (Brinkmann vd., 2008; Greer 2008). Sermaye ve emek arasında piyasa kontrolü temelli geniş çaplı anlaşma ve uzlaşmalar yaklaşımı olan 'sosyal ortaklık' ve bu yaklaşımın işleyişini sağlayan temel kurum olan "iş konseyleri"nin hâkimiyeti o kadar yerleşiktir ki alternatif bir sendikacılık hareketi bir tartışmadan öteye ne yazık ki gidememiştir. Bu tartışmayı en üst seviye de yürütebilen Brinkmann ve arkadaşlarının (2008) ulaşılabildikleri son nokta ancak Stratejik Sendikacılık dedikleri başka bir şey olabilmıştır.

Buraya kadar bahsedilen THS'nin ülkeler örneğinde ve küresel düzeyde kullanımını ve hangi özelliklerle karakter bulduğunu aşağıdaki iki grafik üzerinde özetlemek mümkündür.

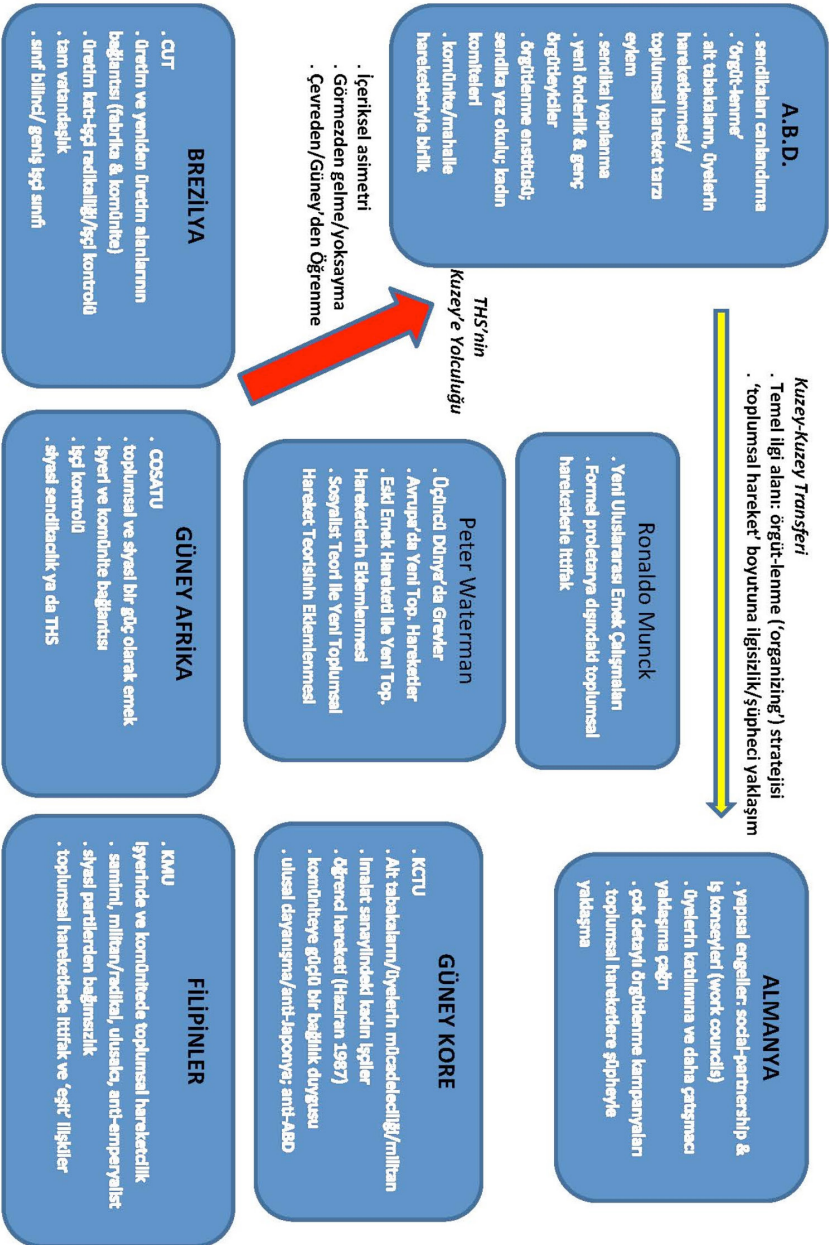

“Toplumsal Hareket Sendikacılığı” Kavramının Küresel Dolanışım Üzerine Bir İnceleme” *Ercüment Çelik*

“Toplumsal Hareket Sendikacılığın Kavramının Küresel Doluşımı Üzerine Bir İnceleme” *Ertuğrul Çelik*

Toplumsal Hareket Sendikacılığı Kavramının Dolaşımında Katkısı Olan Diğer Bazı Çalışmalar/Örnekler

THS literatürünün ve deneyimlerinin her geçen gün daha da genişlemesi sebebiyle bu makalede belli başlıklar altında sınırlı bir çerçeve çizilmek zorunda kalınmıştır. Yine de diğer örneklerle ve çalışmalara kısaca değinmekte fayda vardır. Aslında Waterman'ın 1980'li yıllardan beri takip ettiği yeni sendika oluşumları Kanada'da görülmektedir. Buna Giddin'in (1995) otomobil sektöründeki işçilerin yeni tarz sendikalaşması ve bu sendikaların dönüşümünü incelediği çalışma örnek verilebilir. THS'nin dolaşımına katkısı olan bir diğer çalışma pasifik ülkelerindeki emek hareketlerini ilişkilendirerek transpasifik emek hareketini inceleyen Shinoda'nın (2003) çalışmasıdır. Avrupa örneklerine baktığımızda İsveç gibi Avrupa sendikacılığına damgasını vurmuş bir ülkede THS'nin yerinin kuramsal olarak tartışıldığını görebiliriz (Vandenberg, 2006). Bir diğer çalışma dünyada sendikacılık hareketinin toplumsal dönüşümdeki yerine önemli bir örnek olarak gösterebileceğimiz Polonya'da, sendikaların yeniden canlanması bağlamında THS'yi ele almaktadır (Shlyk, 2009). Sendikaların canlanması ve yeniden güçlenmesi tartışmalarıyla THS'yi merkezine koyan bir başka çalışma da bugünkü Arjantin sendikalarını incelemektedir (Serdar, 2012). THS'nin hala geçerli olup olamayacağına eleştirel bir şekilde yaklaşan ve Japonya, Kore ve ABD örneklerini çapraz karşılaştırmalarla inceleyen Suzuki'nin (2012) derlediği bir çalışma da son zamanlarda THS üzerine yapılan farklı bir katkı olarak öne çıkmaktadır.

THS'nin gelişimine tarihsel olarak örnek gösterilen Filipinler ve Güney Afrika'daki yeni çalışmalar da THS üzerine tartışmaların hala sürdüğünün ve yeni çağrılarla geçerli olabileceğinin göstergesidir. Filipinler'de devrimci sendikacılık geleneğini sürdüren ve 1996'da kurulan İlerici Emek İttifakı APL'in (Alliance of Progressive Labour) özgün yanı kuruluşundan itibaren kendisinin doğrudan THS'yi uygulamaya çalışan bir sendika olması ve bunu bütün belgelerinde açıkça yazması ve tanımlamasıdır (Marie Aganon vd., 2009). Güney Afrika üzerine yapılan daha güncel çalışmalarda ve THS'ye dair yenilenen çağrılarda bir yandan 1994 sonrası demokrasiye geçişten sonra sendikaların hükümetle ilişkileri yoğun olarak tartışılmaktayken, diğer yandan da yeni emek biçimleri ve yeni toplumsal hareketlerle sendikaların ilişkileri öne çıkmaktadır. Örneğin Pillay (2008, 2011, 2013) THS üzerine süreklilik kazanmış çalışmalarında COSATU'nun politik sendikacılık ve THS arasındaki sorunlu konumu üzerinde durmaktadır. Ayrıca THS'nin alt türlerini tanımlamaya çalışmaktadır. Bu yeni alt sınıflandırmayı, sosyal adalet THS (reformist) ve anti sistemik THS (dönüştürücü) olarak adlandırmaktadır. Bu makalenin yazarının kendi çalışmaları ise Güney Afrika'da sokak satıcıları örneğinde enformel işçilerin kendi örgütlenmelerini nasıl geliştirdiklerini incelemiş, bu örgütlerin Güney Afrika'da sendikaların yeniden güçlenmesindeki ve THS'yi canlandırmadaki rolüne vurgu yapmıştır. Bu rolü de sendikalar ve apartheid sonrası toplumsal hareketler arasında bir köprü olarak tanımlamıştır (Çelik, 2010, 2011).

Toplumsal Hareket Sendikacılığı'nın Sık Tartışılan Yönleri

THS ile ilgili sendika ve hareket stratejilerinin bir yerden diğerine ne derece transfer edilebilirliği konusunda yürütülen tartışma bu bölümde önemli bir yer tutmaktadır.

Waterman (1991: 24) THS'yi "alternatif, dünya çapında ve sürekli yenilenebilecek bir proje" olarak öne sürmüştür. "THS'nin gelişimi yarı-endüstrileşmiş otoriter rejimlerle sınırlı değildir; sanayisizleşme ve anti-demokratik gelişmelerle mücadelenin bir ürünü olarak ileri seviyede sanayileşmiş, liberal demokrasilerde de da ortaya çıkabilir". Moody (2007) de doğrudan evrensel bir model olarak THS'yi sunmaktadır. Karl von Holdt (2002) ve Edward Webster (2008), THS'nin Güney'de mi yoksa Güney'in ötesinde mi ele alınması gerektiği sorusunu yönelterek bu tartışmaya damga vurmuşlardır. Webster (2008: 249, 251) THS'nin Güney'de 1970 ve 1980'li yıllarda kendine has koşullarda doğduğunu ve bu belirli koşulları evrenselleştirmemek konusunda dikkatli olunması gerektiğini vurgulamaktadır. Von Holdt ise farklı sosyo-politik gerçeklikler içerisinde gelişmiş olan yerel stratejilerin doğrudan başka ülkelere transferi yerine farklı geçmişi ve gelenekleri olan sendikaların 'hareket' (çatışmacı bir siyaseti mobilize etmek) ve "kurum" (endüstri ilişkileri mekanizmasına katılım) boyutlarını nasıl birleştirdiklerine bakmak gerektiğini düşünmektedir. Dolayısıyla, hangi koşullar altında sendikacılığın toplumsal hareket boyutunun yeniden canlandığı üzerinde durmanın doğru olacağını belirtmektedir (Von Holdt, 2002: 298).

Sık tartışılan bir diğer nokta ise THS kavramının kullanımındaki belirsizliklerdir. Gerçek anlamda THS'yi oluşturan, tanımlayan nedir, hangi özelliiktir? Von Holdt (2002) ve Seidman (2011) bununla ilişkili olarak şu ortak soruyu yöneltmişlerdir: THS bir model midir yoksa betimleyici bir terim midir? Johnson (2001: 28) ABD üzerine yaptığı çalışmada THS'yi gözlemlenen bir toplumsal gücü betimleyen bir terim olarak kullandığını açıkça belirtmiştir. Seidman (2011: 100) ise THS'nin stratejik bir reçete olmaktan öte ancak betimleyici bir terim olarak kaldığını düşünmektedir. Çünkü ABD'deki bakış açısında sendikaların işyerine geri çekilme eğilimleri vardır ve dolayısıyla yerleşim yerlerindeki halkın geniş desteğini kaybetme riskini taşıdıklarını belirterek THS'nin son yıllarda havada kalan bir terim olduğu yorumunu yapar.

Von Holdt'a göre THS'nin çok çeşitli uygulamaları ne olduğunu da belirsizleştirmiştir. İlk önce, sendika içi dinamikler, işleyişler ve sendikal mücadeleden daha ziyade, devlet, siyasi hareket ve yerleşim yerlerindeki topluluklar gibi dışsal etkenler üzerinde odaklanılmıştır. İkincisi, yeni bir sınıf bilincinin oluştuğu varsayılarak, sınıf dışı oluşumlar ve bilinçlenme süreçleri göz ardı edilmiştir. Üçüncüsü siyasi ve toplumsal hareketlerin ittifakına yoğunlaşılrken, işyerindeki farklı pratikler unutulmuştur. Von Holdt kendi çalışmalarında sendikanın mahallelerde ve yerleşim yerlerindeki rolüne odaklanan çalışmaların aksine, mahalle hareketleri ve toplumsal ittifakların, sendikanın sosyal yapısı üzerine etkisine dikkat

çekmiştir. Buradan hareketle ulusal bağımsızlık söylemiyle yoğrulmuş geniş katılımı bir halk hareketinin siyasi, toplumsal hareketler ve işyeri mücadelelerini birlikte barındırdığını, dolayısıyla sınıf bilincinin (class consciousness) yanında sınıf-dışı popüler bir halk bilincinin (popular consciousness) de varolduğunu öne sürmektedir (Von Holdt 2002: 285; 2003: 8,9,24).

THS'nin sık tartışılan yönlerinden birisi de radikal toplumsal değişim unsuru-
dur. Hyman'ın (1971) bize çok önceden hatırlattığı üzere bu mesele, yani hem kapitalizmle yaşamak hem de sermayeye bir anlamda sosyal bir ortak durumunda olmak, sendikaların bizzat içinde doğdukları bir çelişkidir. 1990'lara kadar THS örneklerinin ele alındığı ülkelerde otoriter siyasi rejimlerin olmasından dolayı radikal bir toplumsal değişim bakış açısı birçok çalışmada THS'nin merkezi bir unsuru olarak öne sürülmüştür. Park (2007) Güney Kore'de KCTU örneğini ele alan analizinde, her ne kadar bir dönemleme hatası yapmış olsa da, 1990'lar-
dan sonraki küreselleşme bağlamındaki değişimlerden sonra KCTU'nun THS içerisinde incelenmesine keskin bir karşı çıkış sergilemektedir. Güney Afrika'da COSATU, Brezilya'da CUT örneklerini de dâhil ederek bütün bu çalışmaların geçmişte olanları romantize etmekten öteye gidemediğini düşünmektedir (Park, 2007: 341). Park'ın keskin eleştirileri KCTU'nun bugünkü durumu konusunda ne kadar haklı görülebilirse, THS'nin hiçbir alternatif gelecek ve radikal toplumsal değişim perspektifi sunmadığı görüşü de o kadar haksızdır.

ABD örnekleri üzerinde yürütülen tartışmalarda da tabandan gelen işçi hareketinin ve mahallelerde gelişen toplumsal hareketlerin her ne kadar bir heyecan yarattığı gerçeği vurgulansa da topluma yayılmış geniş bir kitlesel hareketin eksikliğinden dolayı radikal toplumsal değişim unsuruna şüpheli yaklaşılmaktadır (Turner ve Hurd 2001: 11). 1930'lu, 1960'lı yıllarda siyasi hareketliliğin sendikalara güç verdiği kabul edilse de birçok yazar Amerikan sendikacılığının radikal değişim gündeminin olabileceği konusunda çok umutsuzdur (Katz, 2001: 339).

Almanya örneği de ABD'den farklı görünmemektedir. ABD'den aldıkları 'Örgütlenme' kavramı ve stratejisini tartışırken bundan ne anladıkları, sendikaların toplumdaki konumlarının ne olacağı ve nasıl bir gelecek perspektifi geliştirecekleri sorusu ile karşılaşmışlardır (Dribbush, 2007: 46,47). Daha önce değindiğimiz gibi bütün bu soruları farklı cevaplandırma olasılığının önünde yapısal engeller olarak sosyal ortaklık, yönetime katılma (co-determination) prensipleri ve işçi konseyleri durmaktadır. Yine daha önce bahsettiğimiz toplumsal hareketlere karşı hâkim olan şüpheli yaklaşım, Almanya'da radikal toplumsal değişimi zayıf bir bakış olarak karşımıza çıkarmaktadır. Brinkmann vd. (2008:114), Fairbrother and Stewart'ın (2003: 173) çalışmasına atıfta bulunarak, Yeni Zelanda'da sendikaların yenilenme örneğini vererek sosyal ortaklık sendikacılığının daha radikal bir örneğinde bile 'hareket' boyutunun 'ortaklık' boyutunun altında kaldığına işaret etmektedir.

THS’de sendikaların siyasi partilerden otonomisinin ve bağımsız hareket etme kabiliyetinin olduğu sıkça vurgulanan, aynı zamanda çok da tartışılan bir meseledir. Bu konuda Filipinler’deki K MU’nun Filipinler Komünist Partisi CPP’nin doğrudan bir uzantısı olup olmadığı Waterman ile Scipes arasında hala çok çetin bir şekilde tartışılmaktadır (Scipes, 2014; Waterman, 2015). Waterman genel olarak K MU, COSATU, CUT, gibi bütün baş örneklerde THS özelliklerinin yok olduğunu, neoliberalizme entegrasyonla birlikte sendikaların yalnızca siyasi otonomilerini değil, aynı zamanda yeni toplumsal hareketlerle de bağıını yitirdiğini ileri sürmektedir (Waterman, 2004: 233). Güney Afrika, Afrika Ulusal Kongresi ANC, Güney Afrika Komünist Partisi SACP ve sendikalar kongresi COSATU’nun tarihi ittifakı ile demokrasiye geçmiştir. Apartheid sonrası Güney Afrika’da, yeniden yapılanma sürecinde başlıca uğraşları neoliberal ekonomi politikalarının uygulanması sonucu üyelerinin işlerini kaybetmelerini engellemek olan sendikalar, yoksullar adına konuşarak ve grev çağrısı yaparak devletin karşısına çıkmaktansa görüşme ve pazarlığı yeğlemekte ve bağımsız hareket etme kabiliyetini gittikçe yitirmektedir (Buhlungu, 2010). Brezilya’da da aynı şekilde İşçi Partisi PT ile özdeşleşen CUT, bu partinin yürüttüğü hükümete bağımlılaşmaktadır ve tabandan, işçi ve yoksul halktan gelen desteğini kaybetme tehlikesine girmiştir. Vatan daşla, sivil toplumla iletişime girmede artan sorunlar yaşamaktadır (Jácome Rodrigues, 2003; Ramalho, 2009:273). Diğer ülkelerdeki gibi ekonomik yeniden yapılanmanın doğurduğu esnekleşme ve işsizlik sendikacılığın etkisini gittikçe düşürmektedir (Ramalho, 2009: 267; Melleiro ve Steinhilber, 2012: 210). Güney Afrika’ya benzer bir şekilde çatışmadan ziyade görüşme ve pazarlık yolu tercih edilir olmuştur (Comin 1994: 388).

THS tartışmalarının merkezinde bulunan bir başka konu da sınıf bilinci ve/veya popüler bilinçtir. Von Holdt’un (2002) bu konu üzerine tekrar tekrar yaptığı vurgu, THS literatüründe sınıf bilincinin bu tür bir yeni sendikacılığı oluşturduğu konusunda bir ortak fikir olduğudur. Güney Afrika deneyiminden hareketle von Holdt THS’nin sadece modern proletaryanın bir örgütlenmesi olmadığını premodern ve sınıf-dışı popüler bilinçlenmenin de birlikte düşünülmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Scipes (1992), Seidman (1994) ve Moody (1997) özellikle sınıf bilinçlenmesini ön plana çıkarmakta ve sendikaların bu sınıf bilincini taşıdığını savunmaktadırlar. Özellikle işçi sınıfı dışında sınıf bilincini oluşturma kapasitesinin olmadığını düşünürler. Bunların aksine bu makalenin yazarının yaptığı çalışmada Güney Afrika’da “marjinalleştirilmiş emek gücü” diye tanımladığı enformel çalışanların, sendikaların onları işçi sınıfı içerisinde görmemelerine rağmen nasıl kendi aralarında ve örgütlerinde bir sınıf bilinci geliştirdikleri gösterilmiştir (Çelik, 2010, 2011).

Bu ara başlık altında son söylenebilecek husus ise THS konusunda akademisyenlerin çerçeve çizme ve kavram üretme pratiklerinden kaynaklanan genel bir sorun olduğudur. Filipinler’de APL dışında ve nispeten Güney Afrika’da CO-

SATU'nun geçmişe dönük söylemleri dışında THS'nin sendikaların bizzat kendilerini tanımlarken kullanılmadığını görmekteyiz. Sendikal hareket daha çok Brezilya'daki gibi yeni sendikacılık (Novo Sindicalismo) ya da Filipinler'deki gibi işçilerin kendi gerçek örgütleri olan hakiki sendikacılık (genuine unionism) gibi tanımlar kullanmıştır.

Genel Bir Analiz ve Sonuç

Bu çapta bir inceleme sonucunda yapılabilecek bir değerlendirmede birinci olarak söylenebilecek husus, THS kavramının bir değeri ve yararı olduğudur. Her ne şekilde ve içerikte ele alınırsa alınsın kavramın sürekli bir transferi ve küresel bir dolaşımının olduğu söylenebilir. İkincisi, THS alternatif ve yeni sendikacılık arayışları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Tarihsel olarak ekonomik sendikacılık (economic unionism), politik sendikacılık (political unionism), işletme sendikacılığı (business unionism) gibi sendikacılık anlayışlarına alternatif bir sendikacılığı önermektedir. Üçüncüsü, bu kavramın kullanılışında ve stratejilerin geliştirilmesinde özellikle yerel bağlam ve içerik ön plana çıkmaktadır. Buradan hareketle kavramın ve sendikal stratejilerin doğuş ve gelişmesinin 'çok-merkezli' olduğu vurgulanmalıdır.

Beşinci olarak, THS kavramının dolaşımının hegemonik olmayan (non-hegemonic) bir şekilde yürüdüğü sonucuna varılabilir. Bu hegemonik olmayan dolaşımı açıklayan önemli ve gerekli olduğunu düşündüğüm bakış açısı ise, kavrama yüklenen anlam ve özelliklerin tek bir kullanım (modelin) tekrarı olmaktan ziyade, tamamlayıcı ve kümülatif olarak görülmesidir. Altıncısı, kavramın bu dolaşımında 'Çevreden ya da Güney'den Öğrenme' diyebileceğimiz bir bakış açısının gerçek anlamda örneklendirilebilmesidir.

Son olarak, bu incelemenin genel olarak emek çalışmaları ve sosyal bilimler açısından değeri ise, THS üzerinde çalışan akademisyenlerin belirli bir tekil örneği evrenselleştirme çabasına bilimsel pratiklerinde büyük ölçüde girişmemiş olmalarıdır. Ama daha da önemlisi, THS sadece bir kavram olarak ele alınmışsa da dünya ölçeğinde kolektif bir teori inşası pratiğinin potansiyelini taşımaktadır. Bu potansiyeli kullanmak için Webster'in önerisine kulak vermekte yarar vardır: "Şimdi esas başarmamız gereken zorlu iş, Güney'deki emek hareketlerinin yaratıcılığını Kuzey'in derin deneyimi ve yenilenmiş canlılığı ile yan yana çalışabileceğimiz gerçek bir küresel emek çalışmaları alanını geliştirmektir" (Webster, 2008:253).

Kaynakça

- Adler, G. ve Webster, E. (2000) "Social Movement Unionism in South Africa: A Reassessment Where it All Began", the American Sociological Association'da sunulan tebliğ, Washington, Ağustos.
- Behrens, M. (2005) "Die Rolle der Betriebsräte bei der Werbung von Gewerkschaftsmitgliedern", *WSI-Mitteilungen*, 58, 6, 329-338.
- Birke, P. (2010) *Die große Wut und die kleinen Schritte: Gewerkschaftliches Organizing zwischen Protest und Projekt*, Berlin: Assoziation A
- Bremme, P., Fürniß, U. ve Meinecke, U. (2007) "Organizing als Zukunftsprogramm für bundesdeutsche Gewerkschaften" *Never Work alone: Organizing – ein Zukunftsmodell für Gewerkschaften* (der. P. Bremme, U. Fürniß ve U. Meinecke), Hamburg: VSA-Verlag, 10-23.
- Brinkmann, U. vd. (2008) *Strategic Unionism: Aus der Krise zur Erneuerung?* Umriss eines Forschungsprogramms. Wiesbaden: VS Verlag.
- Bronfenbrenner, K. ve Hickey, R. (2004) "Changing to Organize: A National Assessment of Union Strategies", *Rebuilding Labor: Organizing and Organizers in the New Union Movement* (der. in R. Milkman ve K. Voss), Ithaca: Cornell University Press, 17-62.
- Buhlungu, S. (2010) *A Paradox of Victory: COSATU and the Democratic Transformation in South Africa*, Pietermaritzburg: UKZN Press.
- Burawoy, M. (2003) "South Africanizing US Sociology", October Newsletter, *From the Left*, the Marxist Section of the American Sociological Association.
- Burawoy, M (2010b) "Southern windmill: the life and work of Edward Webster", *Transformation*, 72-73, 1-25.
- Çelik, E. (2010) *Street Traders: A Bridge between Trade Unions and Social Movements in Contemporary South Africa*, Baden-Baden: Nomos.
- Çelik, E. (2011) "World Class Cities For All: Street traders as agents of union revitalization in contemporary South Africa", *Labour, Capital and Society*, 44, 2, 80-105.
- Çelik, E. (2013), "The Academy and the Rest?" Intellectual Engagements, Circulation of Knowledge and the Labour Movement in South Africa, 1970s-1980s", *Transcience, a Journal of Global Studies*, 4, 2, 19-35.
- Clawson, D. (2003) *The Next Upsurge: Labour and the New Social Movements*, Ithaca, Londra: Cornell University Press
- Comin, A. (1994) "A experiência de organização das centrais sindicais no Brasil", *O Mundo do Trabalho – Crise e Mudança no Final do Século* (der. J Mattoso vd.), São Paulo: Scritta.
- Dribbusch, H. (2007) "Das „Organizing-Modell": Entwicklung, Varianten und Umsetzung" *Never Work alone: Organizing – ein Zukunftsmodell für Gewerkschaften* (der. P. Bremme, U. Fürniß ve U. Meinecke). Hamburg: VSA-Verlag, 24-52.
- Fairbrother P. ve Stewart P. (2003) "The dilemmas of social partnership and union organization: Questions for British trade unions" *Trade Unions in Renewal: A comparative study* (der. P. Fairbrother ve P. Yates) , Londra: Continuum, 158-179.
- Ganz, M., Voss, K., Sharpe, T., Somers, C. ve Strauss, G. (2004) "Against the Tide: Projects and Pathways of the New Generation of Union Leaders, 1984-2001" *Rebuilding Labor: Organizing and Organizers in the New Union Movement* " (der. R. Milkman ve K. Voss). Ithaca: Cornell University Press, 150-195.
- Gindin, S. (1995) *The Canadian Auto Workers: The Birth and Transformation of a Union*. Toronto: James Lorimer.
- Greer, I. (2008) "Social Movement Unionism and Social Partnership in Germany: The Case of Hamburg's Hospitals", *Industrial Relations*, 47, 4, 602- 624.
- Hyman, R. (1971) *Marxism and the Sociology of Trade Unionism*, Londra: Pluto Press.

- Jácome Rodrigues, I. (1997) *Sindicalismo e Política – a trajetória da CUT*, São Paulo: Scritta/Fapesp.
- Jácome Rodrigues, I. (2003) "Os novos tempos modernos", *Folha de São Paulo newspaper*, 2 Ağustos.
- Johnson, P. (2001) "Organize for What? The Resurgence of Labor as a Citizenship Movement", *Rekindling the movement: labor's last quest for relevance in the 21st century*, (der. L.Turner, H.C. Katz ve R.W. Hurd), Ithaca: Cornell University Press, 27-58.
- Katz, H.C. (2001) "Whither the American Movement?" *Rekindling the movement: labor's last quest for relevance in the 21st century*, (der. L.Turner, H.C. Katz ve R.W. Hurd), Ithaca: Cornell University Press, 339-349.
- Keim, W. (2011) "Counter hegemonic currents and internationalization of sociology. Theoretical reflections and one empirical example", *International Sociology*, 26, 1, 123-145.
- Koo, H. (2001) *Korean Workers: The Culture and Politics of Class Formation*. Ithaca: Cornell University Press.
- Lambert, R. (1989) "Social Movement Unionism: The Urgent Task of Definition. Comments on Peter Waterman's Brief Note on Social Movement Unionism": yayınlanmamış tebliğ. Perth: University of Western Australia.
- Lambert, R. (1990) "Kilusang Mayo Uno & the Rise of Social Movement Unionism in the Philippines", *Labour and Industry*, 3, 2-3, 258-280.
- Lambert, R. ve Webster, E. (1988) "The Reemergence of Political Unionism in Contemporary South Africa", *Popular Struggles in South Africa* (der. W. Cobbett ve R. Cohen), Londra: James Currey, 20-41.
- Melleiro, W. ve Steinhilber, J. (2012) "Zur Sonne, zur Freiheit? Gewerkschaftspolitik in Brasilien' *Das Politische System Brasiliens* (der. D. de la Fontaine, ve T. Stehnen), Wiesbaden: VS Verlag, 209-231.
- Milkman, R. ve Voss, K. (2004) "Introduction" *Rebuilding Labor: Organizing and Organizers in the New Union Movement*. (der. R. Milkman ve K. Voss), Ithaca: Cornell University Press, 1-17
- Moody, K. (1997), *Workers in a Lean World: Unions in the International Economy*. Londra: Verso.
- Munck, R. (1988) *The New International Labour Studies: An Introduction*, Londra: Zed Books.
- Munck, R. (1998) "Labour in the Global: Discourses and Practices", *Global Solidarity Online*, <http://www.antenna.nl/~waterman/munck2.html>. (erişim tarihi: 15.06.2014)
- Munck, R. (2010) "Globalisation, Labour and Development: A View from the South", *Transformation: Critical Perspectives on South Africa*, 72-73, 205- 224.
- Park, M. (2007) "South Korean Trade Union Movement at the Crossroads: A Critique of "Social-Movement" Unionism", *Critical Sociology*, 33, 311-344.
- Phelan, C. (2009) "Trade Unionism in the United States since 1945" *Trade Unionism since 1945: Towards a Global History. Volume 2: The Americas, Asia and Australia*, (der. C. Phelan), Oxford: Peter Lang, 311-339.
- Pillay, D. (2013) "Between Social Movement and Political Unionism: COSATU and Democratic Politics in South Africa", *Rethinking Development and Inequality*, 2 (Special Issue), 10-27.
- Ramalho, J. R. (2009) "The Role of Trade Unionism in Recent Brazilian History" *Trade Unionism since 1945: Towards a Global History. Volume 2: The Americas, Asia and Australia* (der. C. Phelan), Oxford: Peter Lang, 249-276.
- Rodrigues, L.M. (1991) "As tendências políticas na formação das empresas e gestão do trabalho", *Reestructuración Productiva, Trabajo y Educacion en America Latina*, Campinas, Buenos Aires, Santiago, México: CIID-CENEP/CINTERFOR-OIT/IG-UNICAMP/UNESCO.
- Scipes, K. (1992) "Understanding the New Labor Movements in the "Third World": The Emergence of Social Movement Unionism", *Critical Sociology*, 19,2, 81-101.
- Scipes, K. (2014) "Social Movement Unionism or Social Justice Unionism? Disentangling Theoretical Confusion within the Global Labor Movement", *Class, Race and Corporate Power*, 2, 3.

<http://digitalcommons.fiu.edu/classracecorporatpower/vol2/iss3/9>

Seidman, G. (1994) " *Manufacturing Militance: Workers' Movements in Brazil and South Africa, 1970-1985*" Berkeley, Los Angeles, Londra: University of California Press.

Seidman, G. (2011) "Social Movement Unionism: From Description to Exhortation", *South African Review of Sociology*, 42, 3, 94-102.

Serdar, A. (2012) "Strategies for revitalizing labor movements: Union organizing and building alliances with community in Argentina", *Economic and Industrial Democracy*, 33 , 3, 403-420.

Shinoda, T. (2003) "Toward Social Movement Unionism? A perspective of transpacific labour movement", the East Asia-Europe-USA Progressive Scholars Forum'da sunulmuş tebliğ, 11-15 Ekim. <http://lex.juris.hokudai.ac.jp/global-g/paper/1-09.pdf>,

Shlyk, A. (2009), "Social Movement Unionism in Poland: Towards Revitalization of organized Labor?", *Theory in Action*, 2 , 1, 158-164.

Suzuki, A. (2012) *Cross-National Comparisons of Social Movement Unionism: Diversities of Labour Movement Revitalization in Japan, Korea and the United States*. Oxford: Peter Lang.

Sweeney, J. J. (1996) *America Needs a Raise: Fighting for Economic Security and Social Justice*, Boston: Houghton Mifflin.

Turner, L. ve Hurd, R.W. (2001), "Building Social Movement Unionism: The Transformation of the American Labour Movement" *Rekindling the movement: labor's last quest for relevance in the 21st century* (der. L.Turner, H.C. Katz ve R.W. Hurd) Ithaca: Cornell University Press, 9-26.

Vandenberg, A. (2006), "Social Movement Unionism in Theory and in Sweden", *Social Movement Studies*, 5, 2, 171-191.

Von Holdt, K. (2002) "Social Movement Unionism: The case of South Africa", *Work, Employment and Society*, 16 , 2, 283-304.

Von Holdt, K. (2003) *Transition From Below: Forging Trade Unionism and Workplace Change in South Africa*. Scotstville: University of Natal Press.

Voss, K. ve Sherman, R. (2000), "Breaking the Iron Law of Oligarchy: Union Revitalization in the American Labour Movement", *American Journal of Sociology*, 106, 2, 303-349.

Waterman, P. (1976) "Third World Strikes: An Invitation to Discussion", *Development and Change*, 7 , 2, 331-344.

Waterman, P. (1979) "Strikes in the Third World: Introduction", *Development and Change*, 10, 2, 177-180.

Waterman, P. (1984) "The International Restructuring of labour and the Rise of Social Movement Unionism", *NIO Kromieck*, 34 (Eylül-Ekim), 13-31.

Waterman, P. (1988) "Social-Movement Unionism: A Brief Note". yayınlanmamış tebliğ. The Hague: Institute of Social Studies.

Waterman, P. (1991) "Social-Movement Unionism: A New Model for a New World", Working Paper Series No.110, The Hague: Institute of Social Studies.

Waterman, P. (1993) "Social Movement Unionism: A New Union Model for a New World Order?", *Review*, 16, 3, 245-78.

Waterman, P. (1998) *Globalization, Social Movements and the New Internationalisms*. Londra: Mansell.

Waterman, P. (1999) "The New Social Unionism: A New Union Model for a New World Order.", *Labour Worldwide in the Era of Globalization: Alternative Union Models in the New World Order* (der. R. Munck ve P. Waterman), Londra: Macmillan.

- Waterman, P. (2003) "Adventures of Emancipatory Labour Strategy as the New Global Movement Challenges International Unionism", *International Trade Unionism in a Network Society: What's New about the "New Labour Internationalism"?*, Leeds Working Group on International Labour Networking, Leeds Metropolitan University. Leeds, May 2-3, 2003. at:<<http://www.labournet.de/diskussion/gewerkschaft/smu/smuadvent.html>>.
- Waterman, P. (2004), "Adventures of Emancipatory Labour Strategy as the New Global Movement Challenges International Unionism", *Journal of World-System Research*, 10, 1, 217-253.
- Waterman, P. (2015). "On (Not) Understanding The KMU Trade Union Centre In The Philippines", 2 Kasım 2015, <http://www.countercurrents.org/waterman021115.htm>
- Webster, E. (1987) "The Rise of Social Movement Unionism – The Two Faces of the Black Trade Union Movement in South Africa", ,yayınlanmamış tebliği, Johannesburg: University of Witwatersrand,.
- Webster, E. (2000) "The rise of social-movement unionism: the two faces of the black trade union movement in South Africa", *Work and Industrialisation in South Africa. An Introductory Reader* (der.E. Webster vd.) Randburg: Ravan Press 266-282.
- Webster, E. (2008) "Recasting Labour Studies in the Twenty-First Century", *Labour Studies Journal*, 33, 3, 249-254.
- Webster, E. (2012) "Discussant's Comments on the Paper of Ercüment Çelik "From Transfer to Circulation of Knowledge in the South African Labour Movement"", the International Conference on "Circulating Social Science Knowledge", Eylül 27-29, , University of Freiburg, Germany.
- Wetzel, D., Weigand, J., Niemann-Findeisen, S. ve Lankau, T.(2008) "Organizing: Die mitgliederorientierte Offensivstrategie für die IG Metall. Acht Thesen zur Erneuerung der Gewerkschaftsarbeit", <http://labournet.de/diskussion/gewerkschaft/real/wetzel.pdf>,

